

Kinderen van het ABN
Aflevering 2: Hier leert men Nederlands

Transcriptie

Goossens

[00:00 - 00:18] Op korte termijn moeten wij: 1. in België de meest betrouwbare bron van informatie zijn. 2. in het Nederlandse taalgebied de beste eigen fictie hebben. 3. in radio en tv de culturele dimensie voorop stellen.

[00:19 - 00:31] 4. in eigen land onklopbaar zijn in sportverslaggeving. En 5. in al wat we doen de Vlaamse norm zijn voor stijl en taal.

Voice-over

[00:31 - 00:49] Als we vandaag naar de radio luisteren en naar de televisie kijken, dan horen we Nederlands. En nu vinden we dat vanzelfsprekend. Toen in 1931 de Belgische openbare omroep, ofwel het Nationaal Instituut voor Radio-Omroep, werd opgericht,

[00:49 - 01:04] had het Nederlands in Vlaanderen nog niet dezelfde status als het Frans.

Toch was er meteen naast een Franstalige ook een Nederlandstalige afdeling. En die ging meteen voor het Algemeen Beschaafd.

[01:05 - 01:25] In de vorige aflevering van Kinderen van het ABN maakten we kennis met de ABN-activisten en hun strijd tegen de Franstalige elite die op hen neerkeek. In deze aflevering gaan we op zoek naar een antwoord op de vraag welke rol de piepjonge openbare omroep zichzelf in die tijd had toebedeeld en hoe ze die wilde waarmaken.

[01:26 - 01:30] Dit is aflevering 2. Hier leert men Nederlands.

Radiofragment

[01:31 - 01:42] Over de klassieke stad der stoeten reist de Lievevrouwetoren. Even kijkt hij door de straten heen en ... .

Voice-over

[01:42 - 01:54] Zo klonk de radio in zijn beginjaren meestal. Met krakende microfoons en een nadrukkelijk gearticuleerde, bijna galmende uitspraak, alsof de presentator een toespraak hield voor een volle zaal.

[01:54 - 02:02] Terwijl hij gewoon voor een microfoon in een radiostudio zat. En later, in de beginjaren van de televisie...

[02:02 - 02:03] was het ook van dat.

Goossens

[02:04 - 02:15] Je kon heel goed horen dat dat niet het vlotte alledaagse gebruik was. Dat was meer in de richting van declamatie.

Voice-over

[02:15 - 02:31] Dit is Cas Goossens. Je kent hem misschien nog als administrateur-generaal van de BRT in de jaren 80 en begin 90. Maar hij begon zijn carrière als piepjonge radiojournalist voor de wereldtentoonstelling Expo 58.

[02:32 - 02:45] De verklaring voor dat nadrukkelijke spreken en articuleren is volgens hem simpel. De openbare omroep beschouwde zichzelf als een rolmodel. Maar dat waarmaken, dat was makkelijker gezegd dan gedaan.

Kinderen van het ABN
Aflevering 2: Hier leert men Nederlands

Goossens

[02:45 - 03:00] Bij ons kon je zien aan de dames en heren die het journaal moesten presenteren of de leading ladies die we toen nog hadden, die ons door een hele televisieavond begeleiden en zo ...

[03:01 - 03:17] Dat is soms krampachtig ... zaten te denken aan... 'Oei, die fout mag ik niet maken. Dat moet ik zo zeggen.' Waardoor het spontane, het vlotte... Dat rolde er niet zo gemakkelijk uit, omdat ze het niet gewoon was, dagelijks die taal te gebruiken.

Voice-over

[03:17 - 03:20] Toch was dat ABN niet voor iedereen een worsteling.

Cassiman

[03:20 - 03:26] Dat voelde wel duidelijk. Er waren twee strekkingen. Maar dat was niet opgelegd, dat was spontaan zo gegroeid.

Voice-over

[03:27 - 03:39] Dit is Emmy Cassiman, tv-omroepster in de jaren 60 uit de generatie na Paula Sémer en Terry Van Ginderen, ofwel Tante Terry. Aan de ene kant had je volgens haar de mensen...

Cassiman

[03:39 - 03:56] die het dan meer hollandiseerden en meer dingen uit Nederland overpikten ook. Niet zozeer wat de taalkeuze, de woordkeuze betrof, maar wel de manier van uitspreken, de manier van het te zeggen.

[03:57 - 04:05] En dat was bon ton. Dat was dan het Nederlands dat meer geaffecteerd en meer vanuit de hoogte gesproken werd.

Voice-over

[04:06 - 04:13] Dat sluit aan bij het cliché van het geaffecteerd sprekende nieuwsanker, de journalist en de presentator van duidingsprogramma's.

Cassiman

[04:13 - 04:46] Je zag dat ook bij oudere medewerkers of gasten, auteurs die in de programma's uitgenodigd werden, bijvoorbeeld in Vergeet niet te lezen. Allemaal oude schrijvers die dachten: Nu moeten we het eens gaan doen op een geaffecteerde, een beetje hautaine manier om goed over te komen. Maar dat was absoluut niet. Want toen voelde je al duidelijk dat dat niet in goede aarde viel bij veel mensen die gewoon onder mekaar het algemeen Nederlands praten, maar die dat een beetje ietsje erover vonden.

Voice-over

[04:47 - 04:49] Maar er waren er dus ook anderen.

Cassiman

[04:49 - 05:05] De omroepsters hebben gewoon een vrij natuurlijke vorm van praten. Zeer ... hoe moet je dat zeggen ... direct, een spontane manier van het Algemeen Nederlands toepassen in hun aankondigingen.

Kinderen van het ABN
Aflevering 2: Hier leert men Nederlands

Voice-over

[05:05 - 05:30] Geaffecteerd of spontaan, bij de jonge openbare omroep werd van bij het begin expliciet en resoluut gekozen voor het ABN als omroeptaal en niet voor het regionaal gekleurde Nederlands van de toen bestaande lokale radiozenders. Een van de eerste directeuren van die Nederlandstalige afdeling, Jan Boon, zag meteen wat het medium voor de taal en de cultuur in Vlaanderen kon betekenen.

Ingesproken fragment Herman Boon

[05:30 - 05:46] Welk een vreugde voor hem toen hij in 1939 het radio-instituut in handen kreeg. Een veelzinnige bode voor duizenden huiskamers en anders voor hem onbereikbare gemeenschappen. Een hefboom voor de geestelijke verheffing van gans een volk.

Voice-over

[05:46 - 05:55] Aldus zoon Herman in de inleiding op een bundel met toespraken van zijn vader. Toespraken waaruit meteen duidelijk werd waar het Boon om te doen was.

Ingesproken fragment Jan Boon

[05:55 - 06:18] Wie in het gebouw van het NIR komt, hetzij als medewerker van een programma, hetzij om andere redenen, kan zich daar thuis voelen. Een journalist heeft geschreven dat het radio-instituut het enige Belgische instituut is, waar de Vlamingen zonder een zweem van onderworpenheid Vlaams weten zijn.

Voice-over

[06:18 - 06:37] En daarvoor zijn cultureel hoogstaande radio- en later tv-programma's nodig in een even hoogstaande, rijke taal. Die strenge eisen voor vorm en inhoud blijven bij de openbare omroep centraal staan. Dat bewijst Cas Goossens wanneer hij een halve eeuw na Boon aan het hoofd van de BRT komt.

Goossens

[06:37 - 06:46] Op korte termijn moeten wij in al wat we doen de Vlaamse norm zijn voor stijl en taal.

Voice-over

[06:46 - 06:50] Maar hoe pak je dat aan, de norm zijn voor stijl en taal ?

Goossens

[06:50 - 06:54] Wie bepaalt de norm voor taal ?

Voice-over

[06:54 - 07:10] Ja, wie bepaalde dat ? Er waren nog geen websites, geen taaladviseurs, zelfs amper taalguiden. Maar er was wel iets anders, het toneel. In het pre-televisietijdperk speelde dat toneel een centrale rol in het dorps- en stadsleven.

[07:10 - 07:21] Elke school en vereniging, van jeugdbeweging tot fanfare, voerde minstens één keer per jaar een stuk op om geld in het laatje te brengen. De meeste van die stukken waren in een soort algemeen Nederlands. Dat gold al helemaal voor de theaterstukken van professionele gezelschappen.

Kinderen van het ABN
Aflevering 2: Hier leert men Nederlands

[07:28 - 07:43] Professionele acteurs werden dan ook stevig gedrild in dat goede, iets of wat geaffecteerde en nadrukkelijk gearticuleerde Nederlands. Veel vroege radio- en televisiepresentatoren kwamen uit die theaterwereld, reflecteert Emmy Cassiman.

Cassiman

[07:44 - 08:00] Bijvoorbeeld Paula Sémer was een actrice in het dramatisch gezelschap van de radio. Dat waren allemaal gevormde acteurs en dat was wel een belangrijk kern op de radio.

Voice-over

[08:01 - 08:18] In 1934 verscheen er wel een gids die meteen de uitspraaknorm in Vlaanderen voor de volgende generaties bepaalde.

Fragment grammofoonplaat Blancquaert

De H goed aanblazen, zoals in 'huis' en 'haven'. Luister dus ook naar de S van is in 'dat is alles'.

Voice-over

[08:18 - 08:39] Het was de praktische uitspraakleer van de Nederlandse taal van de Gentse professor Blancquaert. De grammofoonplaten die erbij horen, waren inderdaad die van Jan Lehembre uit de vorige aflevering waar hij zijn uitspraak mee oefende. Deze uitspraakleer is gebaseerd op wat in die tijd als Beschaafd Hollands beschouwd werd.

Fragment grammofoonplaat Blancquaert

[08:40 - 08:48] Beschaafd Nederlands wordt gesproken door de ontwikkelde Noord-Nederlanders en Vlamingen die hun dialectgewoonten achterwege laten.

Voice-over

[08:49 - 08:57] Vandaag is die nog steeds de basis voor de neutrale Vlaamse standaardtaaluitspraak. En ze was lange tijd impliciet de norm voor...

Cassiman

[08:57 - 09:02] De fameuze stemtest waar enorm veel belang aan gehecht werd vroeger.

Voice-over

[09:02 - 09:18] In de vroegste jaren van de radio was die stemtest er niet. Ze is er gekomen in de jaren 50. Op die manier kon het NIR, later de BRT, de beste stemmen selecteren die konden dienen als norm voor stijl en taal.

Cassiman

[09:18 - 09:28] Die stemtest was wel het begin van alle selecties die er nadien ook bij gekomen zijn. Kon je daar niet in slagen, in die stemtest, kon je niet verder.

Voice-over

[09:28 - 09:30] Maar waaruit bestond die stemtest dan?

Kinderen van het ABN
Aflevering 2: Hier leert men Nederlands

Cassiman

[09:30 - 09:50] Gewoon een aantal teksten voor de microfoon, aflezen, praten met een gesprekspartner, gewoon een vlot gesprek. En ja, dat was het. Voor een jury die het nadien moest beoordelen, maar we zagen hen niet. Dus het was geen contact live, maar gewoon een bandopname.

Voice-over

[09:51 - 09:56] Die strenge selectie gold overigens niet alleen voor de vaste radio- en televisiestemmen.

Cassiman

[09:56 - 10:16] Je kon op de radio of op de televisie zelfs niet gaan zingen zonder dat je geaccepteerd was door een commissie die je beoordeelde op gebied van enerzijds muzikaliteit en wat je presteerde in de muziek, maar anderzijds ook vanwege je taal en uitspraak.

Voice-over

[10:17 - 10:40] Zo kwamen alleen de goede rolmodellen, de crème de la crème op de radio en tv. Maar die rolmodellen moeten het na een selectie ook goed blijven doen. Achter de schermen stak de Gentse professor Willem Pee een handje toe. Pee was de opvolger van Blancquaert en de toenmalige voorzitter van de VBO, de Vereniging voor Beschaafde Omgangstaal. Cas Goossens vertelt hoe dat ging.

Goossens

[10:40 - 11:01] Die kwam dus geregeld op de redactie binnen en dan pakte die een van ons eventjes mee naar een... We hadden daar nog een klein kamertje waar het archief in zat en zo. En dan praten we met Pee over uitspraak, taal en zo.

[11:01 - 11:24] Hij vond ongeveer van iedereen dat ze lispelden. Hij vroeg mij eens een keer 'Wat is uw grootste fout, uitspraakfout was, denkt u zelf?'. 'Ja, professor, misschien mijn Kempische oo?' 'U lispelt'. (lacht) Maar iedereen lispelde. 'U lispelt', zei hij.

Voice-over

[11:25 - 11:37] Een prof die af en toe iemand op de vingers kwam tikken vanwege al dat niet vermeend lispelen, dat is wat mager als taalzorg. Daarom besloot een van de BRT-medewerkers er zelf werk van te maken.

Goossens

[11:38 - 12:02] Karel Hemmerechts. Dat was perfecte taalverzorging, hè. Hemmerechts stond daarvoor bekend. Toen hij op het secretariaat terechtkwam, is hij begonnen met wat wij later genoemd hebben 'de blauwe brieven', omdat dat opmerkingen waren die verstuurd werden in een blauwe envelop.

Voice-over

[12:03 - 12:10] De blauwe brieven, jarenlang een begrip bij de BRT. Een berucht begrip. Maar wat waren ze?

Kinderen van het ABN
Aflevering 2: Hier leert men Nederlands

Goossens

[12:12 - 12:28] Karel noteerde de fouten die hij hoorde en dan kreeg je garanti, als je iets verkeerd gezegd had, een blauwe brief. 'Meneer... In het radiojournaal van 17 uur die dag [12:28 - 12:47] zou u gezegd hebben ... een fout. Mensen die het kunnen weten, menen dat het had moeten zijn: dat.' En zo was dat dus een politiek van 'zeg wel' en 'zeg niet'. En je moest daar ook op antwoorden dat je het genoteerd had.

Cassiman

[12:47 - 13:04] Dat waren gewoon medewerkers van heel de omroep die ergens een fout gezegd hadden of een verkeerd woord gebruikt op een verkeerde manier. En in plaats van dat persoonlijk aan de persoon mee te delen, kregen wij in ons vakje gewoon een blauwe omslag

[13:04 - 13:21] waarin stond, in een voorgedrukte pagina: die dag, dat uur, in dat programma heb je gezegd zo en moest het eigenlijk zo zijn. Ondertekend, mensen die het kunnen weten.

Voice-over

[13:21 - 13:25] Sommige mensen apprecieerden die blauwe brieven, anderen niet.

Goossens

[13:26 - 13:42] Ik weet dat ik eens een keer een opmerking kreeg van Karel. Het moet over een Engelse term gegaan zijn, niet Nederlands, maar een Engelse term. Waarin hij zei: 'Foei, Germanist. Je hebt dat gezegd, het moest dat zijn.'

[13:43 - 14:01] En ik heb er toen nog op geantwoord. Dat briefje teruggestuurd, gestuurd met voert, maar dan op zo'n Engels: 'F-O-U-R-T .. T-H. Fourth'. Ik ging vertrouwelijk genoeg om met Karel Hemmerechts om me dat te kunnen permitteren.

Cassiman

[14:02 - 14:12] Dat was met goede bedoelingen, maar de manier waarop was vrij onpersoonlijk. Dat was bij niemand welkom, omdat het op zo'n rare manier gebeurde allemaal.

Goossens

[14:12 - 14:27] Je mocht dat verwachten van de algemene directie, als je wist dat je een fout gemaakt had, dat erop gewezen zou worden. En dan vergat je dat ook niet meer. Als je één zo'n blauwe brief gekregen had, vergat je dat niet meer.

Voice-over

[14:27 - 14:43] Goed, even samenvatten. Met een stemtest voorzag de BRT zichzelf van de juiste stemmen die als rolmodel voor het algemeen Nederlands konden dienen. Door middel van blauwe brieven werden de medewerkers bij de les gehouden. Maar daarmee verhef je de Vlamingen nog niet.

[14:44 - 14:56] Enkele jaren na de start van de televisie kwamen dan ook de taalprogramma's op de buis. Professor in de Nederlandse taal en cultuur Ludo Beheydt kadert die programma's binnen de tijdsgeest van toen.

Kinderen van het ABN
Aflevering 2: Hier leert men Nederlands

Beheydt

[14:56 - 15:18] Ten eerste heeft daar gespeeld dat educatieve, wat enorm populair was. Tot in de tijdschriften van de Boerenbond zat er een 'taaltuintje'. Iedereen moest een taaltuintje hebben. Dus die sfeer was zo: het volk opstoten in de vaart der volkeren door ze dat goed Nederlands bij te brengen.

Voice-over

[15:19 - 15:23] Als iedereen taaltips gaf, kon de BRT natuurlijk niet achterblijven.

Cassiman

[15:23 - 15:37] Omdat dat ook een beetje de functie van de BRT, die toen wel heel educatief was en superviserend, voor al wat er in Vlaanderen gebeurd was dat toch wel een heel belangrijk bastion toen.

Voice-over

[15:38 - 15:51] TV-omroepster Emmy Cassiman was de presentatrice van het eerste volwaardige taalprogramma op de BRT, de Teletaalles. Dat was de voorloper van het bekende programma Hier spreekt men Nederlands.

Fragment Teletaalles (Emmy Cassiman en Leo Somers)

[15:51 - 15:56] Leo, wat denk je daarover? Zijn er nog andere gidsen dan diegenen die we reeds voorgesteld hebben?

[15:56 - 15:58] Wel kijkers, er zijn er nog altijd nieuwe.

Cassiman

[15:58 - 16:20] Het was ook, denk ik, een programma zonder pretentie, zonder dat vingertje dat je weest van hoe moest het en hoe moest het niet. Het waren interessante mededelingen en gesprekken met mensen die met taal en met activiteiten rond taal en die daarbij betrokken waren.

Fragment Teletaalles (Leo Somers en Piet Paardekooper)

[16:20 - 16:29] Maar er was nog wel een ander probleempje dat ik even aan dr. Paardekooper wil vragen, namelijk nu we toch in Noord-Brabant zijn, dan wordt er ook 'gij' gezegd, nietwaar?

[16:29 - 16:41] Ja, 'gij' is praktisch in heel Noord-Brabant evengoed de normale vorm van het dialect als in de provincie Antwerpen, in Zuid-Brabant, in Oost-Vlaanderen ook.

Cassiman

[16:41 - 16:58] Het lag een beetje in de trend van wat er toen gaande was met de acties. Ik denk dat daar een beetje bij aansloot om de openbare omroep ook op zijn taak een beetje te wijzen van het vulgariseren van het standaard Nederlands eigenlijk.

Voice-over

[16:58 - 17:01] De Teletaalles was het eerste voorzichtige begin.

Kinderen van het ABN
Aflevering 2: Hier leert men Nederlands

Cassiman

[17:02 - 17:12] Ik denk dat het, als ik het mij goed herinner, eenmaal om de veertien dagen plaats had, maar dat is dan plots ook weer gestopt. Het heeft niet zo lang geleefd, dat programma.

Van Avermaet

[17:12 - 17:23] En die Teletaalles, dat was een ernstige bedoeling. Het werd uitgelegd wat er allemaal aan de hand was. Heel wetenschappelijk en heel serieus.

Voice-over

[17:23 - 17:36] Dit is Annie Van Avermaet, de jongedame uit het fameuze trio van het legendarische tv-programma 'Hier spreekt men Nederlands'. Naast Fons Fraeters en professor Joost Florquin. Ze weet nog goed hoe het allemaal begon.

Van Avermaet

[17:39 - 17:50] Op een bepaald moment hadden ze aan Florquin gevraagd om daar iets voor uitspraak bij te doen, binnen dat Teletaalles-gebeuren. En die zei: 'Nee, nooit van mijn leven'.

Voice-over

[17:51 - 18:10] Maar de BRT bleef aandringen en uiteindelijk stemde Florquin toch toe. Eerst verzorgde hij samen met Fons en Annie de rubriek 'Spreek het zo uit', een uitspraakles van vijf minuten. Later werd dat een kwartier, onder de naam 'Klankbord'. Maar Florquin gaf niet zomaar toe. Hij zei...

Van Avermaet

[18:10 - 18:30] Op mijn voorwaarde, als ik het mag doen zoals ik wil. Namelijk dat het een beetje een ludieke zaak zou zijn en dat het niet oer-ernstig zou zijn. En hij gaf altijd als voorbeeld... Als ik zeg: 'De boer ploegt op het veld en gaat naar de hoeve', of zoiets, [18:31 - 18:53] dan heb ik drie voorbeelden van hoe je de oer uitspreekt, maar niemand luistert. Maar als ik zeg: 'Breng boeken naar de Voer en hoe doe je dat', dan luistert iedereen, want dan is dat een link met de actualiteit. Want op dat moment was die Voerstreek een beetje hot.

Voice-over

[18:54 - 19:07] Met een kwinkslag inspelen op de actualiteit, dat werd het handelsmerk van Florquin en co. De rolverdeling ook. Florquin als alwetende professor, terwijl Annie en Fons al kibbelend voorbeeldzinnig produceerden.

Van Avermaet

[19:07 - 19:26] Wij moesten telkens het voorbeeld geven van hoe het klonk en hoe het was. Dat werden telkens kleine cabaret-tekstjes of kleine ruzietjes. Dat was afgekeken van de Amerikaanse series op zaterdagavond.

[19:28 - 19:38] Dus dat niet alleen dat speelse, maar ook dat ruziemaken. Dat zat er dan in en dat is een eigen leven gaan leiden.

Kinderen van het ABN
Aflevering 2: Hier leert men Nederlands

Fragment Spreek het zo uit (Fons Fraeters en Annie Van Avermaet)

[19:38 - 19:43] Op het kantoor van die fabriek heb ik een sympathiek avontuur beleefd.

[19:44 - 19:48] Een galant? Hij zat in de aula tussen zijn hospita en een collega.

Voice-over

[19:49 - 20:10] Florquin wilde er ook absoluut een specialist in de fonetica bijhalen, namelijk professor Frans van Coetsem, eminent taalkundige en hoogleraar aan de KU Leuven.

Florquin was wel universitair docent, maar hij wist niet genoeg van klankleer en uitspraak om precieze en correcte informatie te geven. Van Coetsem wilde wel meewerken.

Van Avermaet

[20:10 - 20:26] Dan hebben die elke zondagmorgen op de Predikherenberg, Wildenhove de fonetica bestudeerd en geprobeerd om die in begrijpelijke termen om te zetten.

[20:26 - 20:46] Wij moesten sommige dingen tot tien keer opnieuw doen, omdat het niet helemaal correct was. Dus ... opname. Nee ... Echt bloed en zweet en tranen heeft dat gekost in het begin om dat te doen zoals hij vond dat het moest.

Voice-over

[20:47 - 20:59] De humoristische en lichtvoetige manier werkte, maar paste niet meer bij de wat serieuze Teletaalles. Die hield ermee op en toen kwam Klankbord, een programma van een kwartier.

[20:59 - 21:13] Tot dat dan weer werd omgevormd tot een zelfstandig programma van een viertal minuten, drie keer per week, vlak voor het journal dat alle aspecten van de taal behandelde. 'Hier spreekt men Nederlands' was geboren en het sloeg aan.

Van Avermaet

[21:14 - 21:27] Heel veel respons. Natuurlijk ook de stijl waarin wij dat deden, want wij gebruikten alles en nog wat. Dus politieke steekjes hier en daar.

Fragment Klankbord (Annie van Avermaet en Fons Fraeters)

[21:28 - 21:36] Ik zoek een bepaling voor wallingant. Mag ik zeggen dat het een flamingant is die Frans spreekt?

[21:36 - 21:47] O nee, zo tam is je niet. Een wallingant is een Franssprekend patriot die tot de aanval overgaat omdat hij zijn bevoorrechte situatie in gevaar ziet.

Van Avermaet

[21:47 - 21:59] Wat ons niet altijd in dank werd afgenomen door de politici, want die vonden dat dan maar niks, dat ze te kijk gezet hebben. Op een bepaald moment heeft minister Segers ons verboden.

Voice-over

[21:59 - 22:13] Minister Segers was toen minister van Landsverdediging. Op een gegeven moment zei Annie in een voorbeeldzin dat Franstaligen in de hogere legerleiding en de diplomatie werden bevoordeeld. Fons speelde snel advocaat van de duivel.

Van Avermaet

[22:13 - 22:19] En hij zei: 'Dat mag Annie niet zeggen.' Daarom, een beetje over gebakkeleid.

Kinderen van het ABN
Aflevering 2: Hier leert men Nederlands

Voice-over

[22:19 - 22:31] Gebakkeleid. In het parlement. Uiteraard kreeg dat de nodige aandacht in kranten en tijdschriften, zoals Humo. De minister kreeg daar het verwijt dat hij niet tegen een grapje kon.

Van Avermaet

[22:31 - 22:48] Segers was razend en zijn parlementaire vraag, en dan stilgelegd, en op een bepaal moment zitten wij te kijken: ‘Tiens, geen uitzending? Wat is er gebeurd?’ Telefoon. ‘Ah, minister heeft het verboden.

[22:48 - 22:59] Mag niet meer worden uitgezonden.’ Oké. Toen zijn er petitie’s gekomen in bedrijven en van alles en nog wat.

Voice-over

[23:00 - 23:09] Volgens de krant zat de directeur- generaal van de BRT in het buitenland. Die bekeek meteen toen hij terug was de hele zaak, besprak ze met alle betrokkenen en...

Van Avermaet

[23:09 - 23:33] Toen zijn ze verplicht geweest om opnieuw uit te zenden. Ja. En dan, één voorwaarde. Ze mochten opnieuw uitgezonden worden, maar... Er moest telkens ... elke uitzending moest gevisieerd worden vooraf, met drie mensen van verschillende disciplines, van verschillende partijen, zeg maar.

Voice-over

[23:33 - 23:43] Dat gebakkelei laat zien dat hier spreekt men Nederlands, in Vlaanderen echt wel leefde en populair was. Hoewel, niet bij iedereen.

Beheydt

[23:44 - 24:02] Johan Anthierens, toen nog een jong en vinnig televisiejournalist bij De Post, schreef giftig: ‘Wij willen hier met nadruk reageren tegen de taalautomaten Van Avermaet en haar spitsbroeder Fons Fraeters. Twee werktuigen van de combattieve professor Florquin.

[24:03 - 24:17] De twee stumperds spreken zo pijnlijk perfect dat hun mond wel naar de nauwlettende uitspraak gegroeid schijnt te zijn. Maar deze mondgymnastiek vermoordt de charme en de poëzie van elk uitgestoten woord.’

Van Avermaet

[24:17 - 24:34] In een interview van De Coninck in Humo zei hij: ‘Ja, mensen gaan argeloos voor het televisietoestel zitten om naar het journaal te kijken en ze krijgen ineens Nederlands in hun maag gesplitst.’

Voice-over

[24:34 - 24:37] Het trio liet de kritiek niet aan zijn hart komen.

Fragment Hier spreekt men Nederlands (Fons Fraeters en Annie Van Avermaet)

[24:39 - 24:53] Een dwars-scribent heeft geschreven dat deze uitzending, deze uitspraaktraining een uitzending is voor debielen.

Kinderen van het ABN
Aflevering 2: Hier leert men Nederlands

Er zijn zoveel leverzieken tegenwoordig en die mensen hebben last om humo-rist te zijn.

Voice-over

[24:54 - 25:07] TV-kijkend Vlaanderen trok zich in ieder geval weinig aan van beledigde politici of kritische schrijvers als Anthierens of Herman De Coninck. Professor Beheydt vertelt wat Jan-met-de-pet er echt van vond.

Beheydt

[25:07 - 25:30] Geestig. Mensen vonden... Zelfs mijn vader keek daarnaar, die verder met taal niks had. Je had 'Het manneke' en je had 'Hier spreekt men Nederlands'. Dat was niet voor dat Nederlands, dat was gewoon voor de verhouding tussen die drie figuren. En de hond die ook nog eens iets zei in het ABN. Dus het was inderdaad... Het had iets ontspannends.

Voice-over

[25:30 - 25:36] Annie Van Avermaet herinnert zich de vele brieven van het publiek en de telefoontjes aan Florquin.

Van Avermaet

[25:37 - 25:57] Hoe ze dat nummer gevonden had, dat weet je niet, maar blijkbaar was dat niet zo moeilijk. Ja, zelfs 's ochtends van zeven uur, iemand die zei... 'Kun je mij eens zeggen dit of dat en dat? Het ging over... 'Is het nu living, livingroom, leefkamer of woonkamer? Wat is het nu?' En dat eindigde...

[25:57 - 26:09] 'Ik mag u dat toch allemaal vragen, want ik betaal televisietaks.' Dus ze vonden dat ze recht hadden om mensen om zeven uur op te bellen om vragen te stellen.

Voice-over

[26:09 - 26:18] Florquin op tv, taaltuintjes in kranten en tijdschriften. Maar waar blijft het allereerste massamedium in dit verhaal: de radio?

Fragment Hier spreekt men Nederlands (Joos Florquin en Fons Fraeters)

[26:18 - 26:43] Wie is dr. Mark Galle?

De man van de radiotaalwenken, waarmee we 's morgens altijd opstaan.

Voice-over

[26:26 - 26:45] Hoewel de nationale radio toen al dertig jaar lang het keurige Nederlands propageerde, kreeg 'Hier Spreek mijn Nederlands' pas in 1965 zijn tegenhanger op de radio. Op de radiozender BRT2, dat we nu kennen als VRT Radio 2, waren er twee keer per dag radiotaalwenken te horen, vlak voor het ochtend- en avondnieuws.

[26:46 - 26:59] Docent van dienst was dr. Mark Galle, taalwetenschapper, universitair docent en politicus. Kort samengevat, Galle was niet de eerste de beste. Een geleerde heer die wist waar hij het over had.

Fragment Radiotaalwenken (Marc Galle)

[27:00 - 27:21] Geertje weet blijkbaar ook al dat in open lettergrepen de klinkers ongedekt worden uitgesproken. Daarom zegt ze proo-fessor en niet pro-fessor. Proo-fessor. Ze zegt ook dat Haa-vana, Haa-vana, de hoofdstad van Cuba is.

Kinderen van het ABN
Aflevering 2: Hier leert men Nederlands

Voice-over

[27:21 - 27:47] Een beetje te geleerd voor sommigen. Of beter, te belerend. Vandaar deze parodie.

Beheydt

[27:28 - 27:46] Paul van Ostaijen achterna. Mark Galle doet 's morgens de dingen. Dag ventje met de punt op de i. In, in, in. Dag ventje met de a. Dag ventje met de b. Dag ventje van de BRT. Met de thee op de tafel, met de hand in de wafel van het ABC.

[27:47 - 27:57] Met je stem in de ether weet je het lekker weer beter. Betweter, maar in bed is het beter. Dag kleine ethervreter. Goenacht en tot morgen, half acht.

Voice-over

[27:57 - 28:09] Galle kreeg dezelfde kritiek als Hier spreekt men Nederlands: te belerend, te elitair. Maar wat vonden de luisteraars zelf van de radiotaalwenken? Ik vraag het aan professor Beheydt.

Beheydt

[28:09 - 28:18] Galle was een schoolmeester. Maar ook dat werd getolereerd en werd geaccepteerd. Men was blij dat iemand dat zo netjes kwam uitleggen.

Voice-over

[28:18 - 28:36] De BRT ontving dan ook elke week tientallen brieven van luisteraars die dokter Mark Galle om taaltips vroegen. De omroep speelde hierop in door een selectie radiotaalwenken uit te brengen op een reeks langspeelplaten. Er verschenen ook drie bundels taalwenken onder de titel 'Voor wie haar soms geweld aandoet'.

[28:36 - 28:46] Tegelijk werd een reeks van vier bundels gepubliceerd met een selectie van de scripts van 'Hier spreekt men Nederlands'.

Fragment Hier spreekt men Nederlands (Annie van Avermaet, Joos Florquin en Fons Fraeters)

[28:46 - 28:57] Wat is een belgicisme?

Een belgicisme is een vervormde Franse of Nederlandse uitdrukking, niet waar?

Ja ja, inderdaad.

Eigenlijk zijn het Belgische afwijkingen.

Voice-over

[28:57 - 29:11] We zijn beland in de jaren zeventig. De tijd waarin de ABN-kernen stil aan uitdoven en de ABN-campagnes minder populair worden. En eind 1972 trekt de BRT de stekker uit 'Hier spreekt men Nederlands'.

Van Avermaet

[29:12 - 29:26] Ja, Nick Bal, die toen aan leiding gekregen had, die vond dat er te veel culturele programma's waren. Dat moest in geknipt worden. Nu heeft hij ... de bezem erdoor. We hebben geen andere verklaring gekregen.

Kinderen van het ABN
Aflevering 2: Hier leert men Nederlands

Voice-over

[29:26 - 29:44] Er was die nieuwe tijdsgeest. Maar in het begin van de jaren zeventig gebeurde er nog iets dat het televisielandschap grondig door elkaar schudde. Via de kabeltelevisie kon men naar zenders van Nederland kijken.

[29:40 - 30:01] Gevolg? Televisiekijkend Vlaanderen ontdekte het wervelende entertainment van de televisieshows, muziekprogramma's, wedstrijden met mooie prijzen, showtrappen, danseressen en vlotte presentatoren. En ze keerden zich massaal af van de educatieve, volksverheffende, maar iets wat saaie en belerende programma's van de BRT.

[30:02 - 30:19] Op de radio liep het niet meteen zo'n vaart. Galle zette zijn rubriek verder tot hij er in 1977 zelf mee ophield. Hoewel de BRT voelde dat de tijden veranderd waren, waagde ze toch nog een poging.

Verrept

[30:16 - 30:30] Ik kreeg toen een verzoek. Mark Galle was gestopt. Mark Galle was 'Voor wie haar soms geweld aan doet' en hij corrigeerde. Zo was het veelal. Dat is nooit mijn aanpak geweest.

Voice-over

[30:31 - 30:46] Aan het woord is Stijn Verrept, emeritus hoogleraar zakelijke communicatie aan de Universiteit Antwerpen en de Technische Universiteit Eindhoven. En begin jaren 80 de opvolger van Mark Galle als radiotaalwenkgever. Maar hij deed het niet alleen.

Verrept

[30:47 - 31:05] Ik kreeg dat verzoek samen met Willy Penninckx, die ik zeer waardeer. Willy Penninckx was hoofd van de Nederlandse vertaaldienst bij de Europese gemeenschap. Een econoom van opleiding, maar een man die het Nederlands beheerste. Ongelooflijk.

Voice-over

[31:06 - 31:16] Verrept en Penninckx verhuisden van Radio 2 naar Radio 1. En ze pakten het anders aan. Ze boden alternatieven aan voor formele, zogenaamd dure stadhuistaalwoorden.

Verrept

[31:18 - 31:28] Dus het was taalverruiming. Maar tezelfdertijd boden wij altijd de ABN-term aan, maar zonder iets af te wijzen.

Voice-over

[31:28 - 31:44] Verrept en Penninckx hebben nooit de populariteit van Galle kunnen evenaren. Enkele jaren later werd hun reeks taalwenken stopgezet. De hoogdagen van de educatieve radio en televisie waren definitief voorbij.

[31:42 - 31:54] Maar dat betekent niet dat de BRT haar missie van norm zijn voor stijl en taal zomaar losliet. Integendeel zelfs. In 1971 werd er een nieuwe medewerker in dienst genomen.

Kinderen van het ABN
Aflevering 2: Hier leert men Nederlands

Goossens

[31:54 - 32:15] Berode. Eugène Berode. De vaste taalraadsman die nadien in dienst genomen is, is voortgegaan op het systeem van die blauwe brieven, maar dan in een wat andere vorm. Maar hij moest dus toezicht houden op de taal.

Voice-over

[32:16 - 32:35] Berode werd de eerste echte officiële taalraadsman van de BRT, die in tegenstelling tot Hemmerechts en Pee, de taalzorg voltijds op zich kon nemen. Hij bracht er ook meer systematiek in, maar hij hoefde niet van nul te beginnen.

[32:31 - 32:53] Cas Goossens, de man die in 1986 bij zijn aantreden als administrateur-generaal benadrukte dat de BRT de norm voor stijl en taal moest blijven, had onbewust al wat voorbereidend werk geleverd. Cas Goossens had namelijk eind jaren 60 de stapel blauwe brieven die erin tussen was verzameld, gecategoriseerd en gebundeld, zodat...

Goossens

[32:53 - 33:01] Dat makkelijk hanteerbaar was, zal ik zeggen. Iedereen een handboek ter beschikking stellen van de meest voorkomende fouten.

Voice-over

[33:02 - 33:21] Dat handboek werd in de handen van Berode een echte stijlgids voor radio- en televisiemedewerkers. De taalzuivering maakte hierin plaats voor tips over onder meer de structuur van nieuwsberichten en lezen voor de microfoon.

[33:17 - 33:27] Toen Eugène Berode in mei 1996 afscheid nam van de omroep, blikte hij in zijn laatste toespraak terug op zijn beruchte blauwe brieven en op 25 jaar omroep taal.

Hendrickx

[33:28 - 33:51] De BRTN is een organisatie die 24 uur op 24 woorden en zinnen produceert. Daarom, en hoe komt het toch dat die gloed in mij blijft zinderen, daarom dus zeg ik tegen ieder van u afzonderlijk en tegen de organisatie in haar geheel: blijf letten op de Nederlandse taalwinkel. Behoud in godsnaam de kwaliteit.

Voice-over

[33:51 - 34:10] Je hoorde de opvolger van Berode, Ruud Hendricks. Hij nam de vraag van zijn voorganger ter harte en lette jarenlang op zijn manier op de taalwinkel van de BRTN en later de VRT. We horen hem terug in de volgende aflevering. Maar voor we afsluiten, is er nog een vraag die een antwoord verdient.

[34:11 - 34:17] Wat heeft het allemaal uitgehaald? Hebben we wel iets opgestoken van die rolmodellen en die educatie?

Van Avermaet

[34:17 - 34:56] Want ik vind, als ik dagdagelijks luister naar media, naar de radio, vind ik, komaan zeg, mensen spreken toch goed? Of het algemeen, als ik mensen... Wat een verschil. Als je die dingen naast elkaar legt, als iemand in dezelfde situatie, bijvoorbeeld een wielrenner of een poetsvrouw, of noem maar op, als je die vroeger en nu zou vergelijken, als je dat zou kunnen, de mondigheid, de verbaliteit, als je dat vergelijkt, dat is een wereld van verschil.

Kinderen van het ABN
Aflevering 2: Hier leert men Nederlands

Voice-over

[34:56 - 35:19] In de volgende aflevering maken we een sprong in de tijd. Wat zeggen programma's als Tien voor taal en het Groot Dictee der Nederlandse Taal over de verhouding tussen Vlamingen en Nederlanders? Welke rol speelt de commerciële televisie, Van Dale, de Taaltelefoon en dat belangrijke Vlaams-Nederlandse taalinstituut, de Taalunie?

[35:19 - 35:32] Dit is Kinderen van het ABN, een podcast van Miet Ooms voor De lage landen en met de steun van het Fonds Pascal Decroos, het Algemeen-Nederlands Verbond en De Auteurs.

[35:32 - 35:49] Vind je dit verhaal interessant? Deel dan deze podcast, geef een like op Spotify of andere podcastplatforms, deel op sociale media en vertel erover. In het Nederlands, het dialect of welke taal of variëteit ook. Je doet er mij en je vrienden een groot plezier mee.